

Донець А. Г.,
асистент кафедри цивільного права № 1
Національного юридичного універси-
тету імені Ярослава Мудрого

ЩОДО ПРОБЛЕМИ ЗБЕРІГАННЯ РЕЧЕЙ ПАСАЖИРА ПІД ЧАС ЙОГО ПЕРЕВЕЗЕННЯ

Чинний Цивільний кодекс України (далі – ЦК) привніс до правового поля новелу – статтю 974 «Зберігання речей пасажирів під час його перевезення». Постає питання про доцільність введення цієї статті з погляду на те, що нормативно-правові акти залежно від виду перевізника також містять правила щодо його обов’язків забезпечувати схоронність багажу пасажирів.

У доктрині усталеним є підхід, що предметом договору зберігання, як супутнього договору, що застосовується разом із договором перевезення пасажирів, (А. С. Довгерт, М. М. Сібільов, О. В. Дзера, Е. М. Грамацький, Є. О. Харитонов, Ю. В. Кривенко, В. Г. Ротань) виступає ручна поклажа. З огляду на таку позицію введення ст. 974 ЦК виглядає цілком логічно, оскільки практично усі нормативно-правові акти, які регламентують збереження речей пасажирів під час його перевезення, незалежно від виду перевізника, покладають обов’язок по зберіганню переданого перевізнику багажу або вантажобагажу саме на нього, але це не стосується ні ручної поклажі, ні особистих речей пасажирів, як це зазначено у ст. 974 ЦК.

Спробуємо або приєднатися до такої позиції, або спростувати її. Для цього треба визначитися з термінами, якими оперує законодавець: багаж, вантажобагаж та ручна поклажа. Так, відповідно до ЗУ «Про залізничний транспорт» багаж – це речі та інші матеріальні цінності, що відправля-

ються пасажиром за окрему плату за наявності проїзних документів у багажному вагоні, який прямує в тому ж напрямку, що і пасажир; вантажобагаж – вантаж, що перевозиться в пасажирських і поштово-багажних поїздах. «Правила перевезення пасажирів, багажу, вантажобагажу та пошти залізничним транспортом України» (далі – Правила) встановлюють, що багаж (вантажобагаж) легковагонний – предмети (речі), об'єм 1 кг ваги якого перевищує 8000 см. куб.; ручна поклажа – особисті предмети або речі пасажирів, які перевозяться разом з ними, ручна поклажа великогабаритна – ручна поклажа, розміри якої за сумою трьох вимірювань перевищують 200 см.,. До ручної поклажі належать предмети і речі незалежно від виду упакування, що легко переносяться і за своїми розмірами без труднощів розміщуються у вагонах на місцях, що призначені для розміщення ручної поклажі. Кожний пасажир має право безплатно перевозити з собою у вагоні ручну поклажу вагою до 36 кг на повний, пільговий, дитячий, у тому числі безплатний проїзний документ, якщо її розмір за сумою трьох вимірів не перевищує 200 см. «Порядок обслуговування громадян залізничним транспортом» закріплює порядок приймання перевізником багажу: прийом багажу та вантажобагажу здійснюється безпосередньо на станціях, вокзалах у порядку, встановленому Правилами. Після прийому багажу чи вантажобагажу суб'єкт господарювання повинен видати відправнику перевізний документ. До перевезення багажем від пасажирів приймаються такі речі і предмети, які за своїми розмірами, упакуванням та якостями можуть бути завантажені в багажний вагон і не завдадуть шкоди багажу інших пасажирів. Обмеження під час прийому багажу чи вантажобагажу щодо його ваги та розмірів встановлюється Правилами.

Відповідно до «Правил повітряних перевезень пасажирів та багажу» речі пасажирів залежно від їх розміру, ваги та особливостей можуть перевозитися як зареєстрований багаж або незареєстрований багаж (ручна поклажа). Після прийняття перевізником багажу до перевезення цей багаж переходить під відповідальність перевізника, що підтверджується виданим пасажиром відривним талоном багажної ідентифікаційної бирки та багажною квитанцією щодо кількості та ваги місць, які прийняті до перевезення. Щодо «Правил надання послуг пасажирського автомобільного транспорту», багаж – це вантаж, розміри якого не перевищують 100 x 50 x 30 сантиметрів, вагою від 10 до 40 кілограмів, а ручна поклажа – вантаж, розміри якого не перевищують 60 x 40 x 20 сантиметрів, вагою

до 10 кілограмів включно. Багаж пасажирів перевозиться у багажному відділенні автобуса (якщо це передбачено конструкцією автобуса) за плату, але у разі перевезення ручної поклажі у салоні автобуса плата за її перевезення не справляється. При цьому пасажир повинен мати квиток на проїзд, квитанцію на перевезення багажу міжміськими маршрутами регулярних перевезень, які дійсні тільки на зазначений у них день і рейс автобуса.

Тобто залежно від виду перевізника – підприємства залізничного транспорту, повітряного або автомобільного транспорту, розмежовуються такі поняття як багаж і ручна поклажа. Основними критеріями їх розмежування, окрім розміру й ваги, є оплата перевезення (за багаж завжди потрібно платити, за ручну поклажу – здебільшого ні); дії з прийняття багажу перевізником та перехід його у фактичне володіння перевізника, в той час як ручна поклажа завжди знаходиться у володінні пасажирів; видача квитанції або іншого легімітаційного знаку, за яким проводиться отримання багажу в місці прибуття пасажирів. Таке розмежування і є підставою для окреслення межі відповідальності перевізника за забезпечення схоронності вищевказаних об'єктів.

Так, відповідно до положень ЗУ «Про залізничний транспорт» ... підприємства залізничного транспорту загального користування забезпечують збереження вантажів, багажу та вантажобагажу на шляху слідування та на залізничних станціях згідно з чинним законодавством України (ст.12); а за незбереження (втрату, нестачу, псування, пошкодження) прийнятого до перевезень вантажу, багажу, вантажобагажу перевізники несуть відповідальність у розмірі фактично заподіяної шкоди, якщо не доведуть, що вони виникли з не залежних від них причин (ст.23).

Однак, окремі нормативно-правові акти зобов'язують самого пасажирів дбати про ручну поклажу. Так згідно «Правил надання послуг пасажирського автомобільного транспорту» ручна поклажа перевозиться у салоні автобуса під наглядом пасажирів (ст. 75). Відповідно до «Правил перевезення пасажирів, багажу, вантажобагажу та пошти залізничним транспортом України» збереження ручної поклажі, що перевозиться разом з пасажиром, забезпечує її власник (п. 15.2). І хоча провідники (стюарди) вагонів повинні вживати усіх залежних від них заходів для забезпечення збереження поклажі пасажирів, згідно Інструкції для провідників № ЦЛ-0038, такими заходами може бути лише обов'язок утримувати вагон відповідно до санітарних норм (п.3.1.3).

З огляду на вищезазначене, можна зробити висновок, що не дивлячись на наявність положень ст.974 ЦК та на позицію переважної кількості науковців, жоден з перевізників не збирається брати на себе обов'язок по забезпеченню схоронності ручної поклажі пасажирів. Формально це обґрунтовується положеннями тієї ж самої норми ст. 974 ЦК, яка містить вказівку на те, що дані речі повинні перевозитись у відведеному місці, без конкретизації того, що це за місце. З погляду законодавства спеціальні нормативно-правові акти чітко регламентують ситуації, в яких на перевізника покладається обов'язок по забезпеченню схоронності, а в яких – ні. З точки зору правової природи зберігання: піддається сумніву можливість здійснення зберігання без фактичного володіння зберігачем предметом зберігання (хоча це і не виключається, як, наприклад, при зберіганні речей в готелі). Судова практика займає ту ж саму позицію. Так, наприклад, в судовому Рішенні по справі №661/3498/15-ц від 26 січня 2016 року суд зазначив, що ручна поклажа перевозиться в салоні автобуса та перебуває під наглядом пасажирів, перевізник не несе відповідальності за її втрату чи пошкодження.

Підсумовуючи вищенаведене, необхідно акцентувати на необхідності: або узгодити положення ст. 974 ЦК з галузевими спеціальними нормативно-правовими актами, поклавши на перевізника обов'язок по забезпеченню схоронності ручної поклажі; або внести зміни до ст. 974 ЦК з уточненням, що ця стаття застосується лише у випадках передачі перевізникові речей (багажу). Є ще один варіант – взагалі виключити цю статтю з ЦК України.